

DÖNEMİNDEKİ ÖNEMLİ OLAYLAR (1857-1933)

1864 Karl Marx tarafından Londra'da I. Enternasyonalin kurulması.

1889 Paris'te II. Enternasyonalin kuruluş kongresinde Clara Zetkin ilk kadın konuşmacı olur.

1889 Adolf Hitler'in doğum yılı.

1891 Clara Zetkin Eşitlik'in yazı işlerini üstlenir (1916'ya kadar).

1903-1904 Kırımçov tekstil işçileri grevinde grevcilerin yarısından çoğu kadındır.

1905 Rusya'da devrim. Kısmi başarı. Çar Rusya'da Meşrutiyet Anayasası'nı kabul eder.

1914 Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması.

1917 (Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'nin) kuruluşu.

1918 Almanya Komünist Partisi'nin kuruluşu (Spartakus Birliği).

1923 Anneler Günü Amerika'dan Almanya'ya gelir.

1925 Adolf Hitler NSDAP'yi (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi) yeniden kurar.

1931 Almanya'da bir milyondan fazla kadın işsizdir.

1933 Clara Zetkin'in öldüğü yıl, Hitler başbakan olur.

"HAYATIN OLDUĞU YERDE SAVAŞMAK İSTİYORUM."

Evet, korkmaktadır. Kadınların ve genç kızların çoğunun tanıdığı bir korku. Toplum önünde sesini yükselterek konuşmak! İşte bu olmamalıdır. Bir keresinde halka açık bir toplantıda konuşma sırası kendisine geldiğinde, o kadar dolu olmasına rağmen, sesini hafifçe yükselterek, konuşmaktan vazgeçtiğini söyler.

Fakat bu kez, Paris'te 1889'daki II. Enternasyonal'in kuruluş kongresinde ismi okunduğunda bu korkuyu yener, "Söz sırası yurttaş Zetkin'in". Başlangıçta tutuk, sonra gittikçe kendisinden daha emin ve daha akıcı bir dille, 32 yaşındaki Clara Zetkin ilk büyük konuşmasında kızların ve kadınların davasını temsil eder: Konuşma metninin başlığı, "Kadının kurtuluşu için'dir. "Sosyalistler bilmek zorundadır ki; günümüzdeki ekonomik gelişmede kadınların çalışması bir zorunluluktur... Sosyalistler her şeyden önce bilmelidir ki, ekonomik bağımlılık veya bağımsızlık, sosyal kölelik veya özgürlükle ilintilidir."

"İnsan suretindeki her şeyin kurtuluşunu slogan edinmiş olanlar, insan cinsiyetinin bir yarısını ekonomik bağımlılıkla siyasal ve sosyal köleliğe mahkûm edemezler. İşçiler kapitalistler tarafından nasıl boyunduruk altına alınmışlarsa, kadın da erkek tarafından öylesine boyunduruk altına alınmıştır ve ekonomik özgürlüğüne kavuşmadığı sürece de öyle kalacaktır. Kadınların ekonomik bağımsızlıkları için en gerekli şart çalışmaktır..."

"Kadın işçiler kadının özgürlüğünün ayrı değil, büyük sosyal sorunun bir parçası olduğundan tamamen emindirler. Bu sorunun bugünkü toplumda hiçbir zaman çözülemeyeceğinin, ancak toplumun köklü değişiminden sonra bunun mümkün olabileceğinin de bilincindedirler... Kadının özgürlüğü, tüm insanoğlunun özgürlüğü gibi, yalnızca emeğin sermayenin boyunduruğundan kurtulmasıyla olacaktır. Sadece sosyalist toplumda, kadınların işçiler gibi haklarının tam sahibi olması mümkündür."

Clara Zetkin sosyalist partilerde hakları için savaşmak isteyen kadına tercüman olmaktadır. "Erkeğin desteği olmadan," diye açıklar, "evet, hatta genellikle erkeklerin iradesine karşın, kadınlar sosyalist bayrak altına girmişlerdir... Fakat onlar şimdi bu bayrak altında duruyorlar ve burada kalacaklar! Burada özgürlükleri için, eşit haklara sahip insan olarak kabul edilmeleri için savaşıyorlar. Sosyalist işçi partisi ile el ele yürüyerek savaşın tüm zorluğuna ve gerektirdiği özverilere katılmaya hazır oldukları gibi, zaferden sonra da elde ettikleri tüm hakları korumaya kesin kararlılırlar."

Paris kongresindeki bu konuşma sadece Clara Zetkin'in ilk büyük konuşması değildir. Bu konuşma uluslararası bir topluluk önünde cinsinin eşitlik hakları için savaş veren ve "Kadın ve Sosyalizm" konusunu gündeme getiren bir kadının tarihteki ilk konuşmasıdır. "Sanki kanat takmışım gibi geldi bana," der Clara Zetkin konuşmasını bitirdiğinde.

Onun tutkuyla dile getirdiği talepler yankısız kalmaz. Alman sosyal demokrasisi bir yıl sonra yeni programını bitirdiğinde bu programın içinde kadının ekonomik, siyasal ve hukuksal eşitliği de vardır. Bu konuda ilk dürtüyü yapan Clara Zetkin sonraki yıllarda parti toplantılarında, uluslararası kongrelerde ve parlamentolarda daha yüzlerce konuşma yapar.

"Yaşamın olduğu yerde savaşmak istiyorum" sloganı onun yaratışıdır. Bu noktaya nasıl varmıştır? Bu genç Alman kadın neden ille de Sosyal Demokrat Parti'ye katılmıştır? Bir köy öğretmenin kızı olan Clara Eissner, Chemnitz yakınındaki Wiederau'da yetişir: Öğrenmeye hevesli, köy gençliğinin oyunlarında tartışmasız önder olan, eyleme susamış bir kız. Günün birinde babasının kütüphanesinde Papa'ya karşı ayaklanmaların bir hikâyesini bulur.

Yakılmak için odun yığınları üstüne bağlı olduklarında bile inançlarından dönmeyen bu kadın ve erkeklerden çok etkilenmiştir.

"Onlardan, daha çocukken, insanın inancı uğruna ölmeye hazır olması gerektiğini öğrendim," diye anlatır hayatının sonunda. 1872'de Eissner ailesi Leipzig'e taşınır. Clara öğretmen olmak ister. Gerçekleşmesi kolay olmayan bir arzudur bu. Çünkü devlet o zamanlar kızların yüksek öğrenim görmesi ve kadın öğretmen yetiştirilmesi ile ilgilenmemektedir ve kadınlar kamusal eğitimin henüz her dalında çalışmamaktadır.

Kadın öğretmenlere daha ziyade el işleri dersinde ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer dersler için bir kadının zihinsel yetenekleri yeterli görülmez... Fakat Clara daha fazlasını ister. Leipzig'de Auguste Schmidt tarafından yönetilen özel kadın öğretmenlik kursunda bir yer bulmayı başarır.

Kadınlar için kurulan ilk geliştirme okuludur bu. Eğitimde ve mesleki yaşamda kadın hakları için savaşıyor güçlü bir kadın olan Auguste Schmidt, kız öğrencilerinden titiz, sorumluluk duygusu içinde bir çalışma ister. Clara bu katı disiplinli okulun öğretmenine daima minnettar kalmıştır, "Onu yaşam için, mücadele için bana öğrettiklerinden dolayı saygıyla anıyorum."

Leipzig'deki kurs döneminde Clara, devrimci düşünceleri ve eylemleri yüzünden ülkelerinden sürülen ve şimdi Leipzig'de öğrenim gören bir grup Rus öğrenciyle tanışır. Onlardan sosyalizm ve komünizm kavramlarının ortaya çıktığı tartışmaları dinler. Karl Marx ve Friedrich Engels isimlerini ilk kez işitir. Clara sorular sorar ve Marx ile Engels'in yazdıklarını okumaya başlar.

Rus öğrencilerden biri olan Ossip Zetkin, Clara'nın en yakın arkadaşı ve dostu olur. Sık sık kendisini sosyal demokratların toplantılarına götürür. Genç kadının dinlediği her konferans onu mücadele veren işçi sınıfının düşünce dünyasına daha fazla sokar. Kursta öğretmenleri onu, "sosyalist düşünceleri savunduğunda rahatsız edici" bulurlar. Bitirme sınavlarını "pekiyi" ile geçer. Aynı yıl 1878'de Sosyalistler Yasası yürürlüğe girer. Bu yasa eyalet polis müdürlüklerine yerel sosyal demokrat cemiyetleri, sendikaları ve işçi eğitim cemiyetlerini yasaklama yetkisi vermektedir.

Birdenbire parti ve onunla birlikte tüm işçi örgütleri yasadışı olur, tüm yayınları yasaklanır. Clara Zetkin bu zaman içinde geçimini Leipzig yakınlarında bir çiftlik sahibinin yanında mürebbiyelikle sağlamaktadır, fakat partinin yasadışı çalışmalarına katılmaya devam eder.

1880'de Ossip Zetkin Leipzig'den sürülür: iki yıl sonra Clara onun ardından Paris'e gider. Evlenirler. 1883 ve 1885'te iki oğulları Maksim ve Kostya dünyaya gelirler. Kısa bir zaman sonra Ossip Zetkin ağır hastalanır. 1889'un Ocak ayı sonunda ölür.

Clara Zetkin yıllar sonra bir kız arkadaşına kocasının ölümünü yazarken, "Sanki benim hayatım da durmuştu," der; "o zaman sadece çocuklarım uğruna hayata geri döndüm; ve tam adını koyarsak, sosyalist devrim savaşçısı bir kadın olarak verdiğim uğraş sayesinde." Uğraşı: Clara Zetkin Paris'te sürgündeyken sürekli Alman ve Fransız işçi hareketleriyle ilgilenir ve bu sırada iki temel sorunla karşılaşır:

Sosyalist toplumda kadının yeri nerededir?

Sosyalistler kadınları nasıl uyandırıp mücadelenin içine çekebilirler?

Bu konuya ilişkin ilk büyük katkısını Paris'teki II. Enternasyonal'in kuruluş kongresinde yapar. Büyük bir halk topluluğu önünde düşüncelerini söyleme korkusunu yendiği anda,

uluslararası kamuoyunun kapıları ona açılır.

Eylül 1890: Sosyal demokratlara karşı tedbir yasaları kaldırılır. Clara Zetkin iki çocuğuyla vatanına geri döner ve Stuttgart'ta yerleşir. Kadın işçilerin çıkarını kollayan Eşitlik adlı bir derginin kurucu ortağı ve yöneticisi olur. 25 yıl boyunca bu dergide Clara Zetkin'in elinden kalem düşmez.

İlk yılların Eşitlik dergisinin sayfaları çevrilirse, kadın işçi hareketi gelişiminin canlı tabloları görülür. O sayılarda kadının istismarının afişe edildiği makaleler vardır. Bu dergilerde jüt iplik fabrikasında bir kadın işçinin Bremen'de 14 fenikten 15 feniğe kadar saat ücreti aldığı okunur. Çoğu, haftada yalnız bir kez sıcak öğle yemeği yiyebilmektedir... İki, üç marka kadar haftalıklarla, fırınlanmış porselenleri fırınlardan dışarı çıkaran Saksonyalı kadınlar çok sıcak olduğu için sadece bir gömlek giymektedirler ve cereyanda kalıp hemen hepsi romatizma hastalığına yakalanırlar...

Dresdenli tütün işçileri; "içimizden biri mesai sırasında gülecek olsa bu ölümcül suçun bedelini 50 fenik ceza ile ödemek zorundaydı," diye anlatırlar. Ayna sırlayıcılarının çalışma koşulları hakkında profesörün biri şu ifadeyi kullanır, "Korkunç cıva zehirlenmeleri, devamlı düşük ve ölü çocuk doğumları." Baskı altındaki bu kadınların büyük bir bölümünü sınıf mücadelesi için kazanmak, Clara Zetkin'in de bildiği gibi, kolay bir iş değildir. Fakat bunu yapmak onun görevidir!"

1905 yılından itibaren eğitimini tamamlamış olan öğretmen Clara Zetkin kendisini yürekten istediği bir konuya adanır: Pedagojik çalışma. Bundan böyle Eşitlik dergisi düzenli olarak iki ek çıkarır. Eklerden biri "Analarımız ve ev kadınlarımız için", diğeri de "çocuklarımız için"dir.

Clara Zetkin'in istediği, ana-babalara ve yetismekte olanlara "Gerçek insanlığın temel ilkelerini" açıklamaktır. Çocukların eğitimi -her zaman vurguladığı gibi- ev, toplumsal düzen, ana ve babanın birlikte uyum içinde meydana getirdiği bir eser olmalıdır. Çocuğun yaradılışında ana-babanın özellikleri nasıl karışıyor, eğitimde de (yaradılışın ikinci bölümünde ve genellikle en önemlisinde) aynı şekilde uyum içinde birleşmelidirler ki, her iki tarafın da en iyi yanı çiçek açabilsin."

Ağustos 1907: Sosyalist kadınların ilk uluslararası toplantısına 14 ülkeden 56 delege katılır. Bu kadınlar Clara Zetkin'i uluslararası sekreterliğe seçer ve Eşitlik dergisini uluslararası yayın organı olarak belirlerler.

Ağustos 1910: İkinci uluslararası kadınlar konferansında katılımcı kadınlar, her yıl uluslararası bir kadınlar günü kutlanmasını kararlaştırır. İlk önce, mart ayındaki bu gün, kadınların seçme hakkı için propaganda yapmaya hizmet edecektir. "Yaşasın kadınların oy hakkı!" Bir yıl sonra Alman kadınlar mart ayındaki "kendi günlerinde" caddelerde bu sloganı pankartlara yazarlar. Clara Zetkin Eşitlik dergisinde bunu, "Dünyanın şimdiye kadar gördüğü, kadının eşitliği için yapılan en görkemli gösteri," diye haber verir.

Bir zamanlar konuşmacı kürsüsüne korka korka çıkan Clara Zetkin, artık birçok saflarda korkulan, uzlaşmak bilmeyen bir savaşçıdır. Onun için en büyük darbe 1908'de (bu yıldan itibaren nihayet kadınlar da partilere üye olabilecektir) yönetime seçilmemesidir. Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Fransız Mchring gibi partinin sol devrimci kanadına aittir.

Alman kadın hareketlerinde de "ılımlılara" saldırır Clara Zetkin. 1905 yılında "Anneleri Koruma Derneği"ni kuran Helene Stöcker ile arkadaş olur. Helene Stöcker evlenmeden anne olanlar için de hamileliği önleyici korunma ilaçlarının serbestçe dağıtımını ve kürtajın

yasallaşmasını talep etmektedir.

Anaları Koruma Derneği, Alman kadın dernekleri birliğine kabul edilmez. Kadın hareketleri arasında, "ılımlılar" cinsel sorunlar karşısında çok çekimser davranırlar. Helene Stöcker ve Clara Zetkin bu tavrı yargırlar. Bu iki kadının dostluğu Clara Zetkin'in ölümüne kadar sürmüştür.

Clara Zetkin 1929-1931 arasında yılın sadece bir kısmını Almanya'da geçirirken (diğer kısmını Rusya'da geçirir) kendisini sürekli ziyarete gelen nadir kişilerden biri Helene Stöcker'dir. Son ortak çalışmaları 1932'de Amsterdam'daki savaşa karşı yapılacak kongrenin ön hazırlıkları olur.

Daha 1912 yılında Clara Zetkin uluslararası sosyalistler kongresinde, Basel'de dünya kadınlarını barışın korunmasına aktif olarak katılmaya çağırmıştır. Son ana kadar Eşitlik dergisinde de yaklaşan savaş felaketine karşı savaşı. Savaşın sürdüğü 1915'te Almanya'da illegal olarak bir manifesto yayınlar: "Savaşı Bırakın!" "Vatana ihanete teşebbüs"ten tutuklanır. Serbest kalır kalmaz, savaşa karşı yasadışı mücadeleye devam eder. En ağır darbeyi yiyinceye kadar: Parti yönetimi Eşitliğin redaksiyonunu elinden alır. 60 yaşındaki Clara Zetkin yeni bir başlangıç arar.

"Her şey beni Rusya'ya çekiyor. Rusların arasında yeni vatanımı buldum, politik açıdan, insanlık açısından, onların arasında sonuna kadar çalışmak ve savaşmak istiyorum."

Bunu 1917'de Rus işçi ve köylüleri Çar'ı devirdiklerinde yazmıştır. Lenin'le uzun konuşmalar yapar ve bunları Lenin ile Anılar kitabında yayınlar. 1920'de Alman parlamentosunda yeni kurulan Komünist Parti'nin baş adayı seçilir. Komünist Enternasyonal'in kadınların çalışma hayatıyla ilgili temel esaslarını hazırlar.

Ölümünden bir yıl önce, 75 yaşındayken hâlâ Berlin'deki Alman parlamentosunun kürsüsünden faşist tehlikeye karşı hararetli bir konuşma yapmıştır.

"Konuşuyor. Tek başına bir kadın gibi değil, kendisi için büyük bir gerçeği bulmuş bir kadın gibi... Daha çok bir sınıfa ait tüm kadınların ne düşündüğünü ifade etmek için, tüm diğer kadınlar için varolan bir kadın gibi konuşuyor. Düşünceleri baskı altında tutulan bir sınıfın ortasında, düşüncesi baskıya rağmen gelişmiş bir kadın gibi konuşuyor. Binlerce ve milyonlarca kadın onunla aynı şeyi söyledikleri için, ne söylüyorsa doğru. O yarınların kadını; ya da ifade etme yürekliliğini gösterirsek: O bugünün kadını."

Fransız ozan Louis Aragon, Basel Çanları romanında Clara Zetkin'in toplum karşısına çıkışını -başlangıçta topluluk karşısında konuşmak zorunda kalmaktan korktuğu kadar hiçbir şeyden korkmamış olan bir kadının konuşma tarzını- bu cümlelerle anlatır.

Lenin'den Anılarım Clara Zetkin

Clara Zetkin: (1857-1933) Alman ve uluslararası işçi sınıfı hareketinin önde gelen lideri, yazar ve usta bir söylevci. Alman Komünist Partisi kurucularından. Komintern Kongrelerine katıldı ve yönetim organlarında görev aldı.

Şu saatlerde eşsiz önderimizin aramızdan ayrılışının hepimizi derin bir yasa gömen acısını yüreğimizde duyuyoruz.* Çakan bir şimşeğin ışınları gibi gerçeği bizden çok önce görebilen o yüce insanın anısı hep bizimle olacak.

Lenin'in kişiliği, büyük bir önder olmakla büyük bir insan olmanın mükemmel uyumunun ifadesidir. Bu kendine özgü niteliği yüzünden Lenin'in anısı -Komün savaşçılarının şanlı şehitleri için Marx'ın kullandığı sözleri yinelersek- her zaman "işçi sınıfının yüce yüreğinde kutsanarak saklanacak"tır. Sahteyle gerçeği; kibirle alçakgönüllülüğü; boş böbürlenme ile gösterişsiz sevgiyi, en ufak kuşku duymaksızın derin sezgileriyle hemen ayırır emekçi kitleler.

Ben, unutulmaz önderimiz ve arkadaşımızın anılarına ilişkin belleğimde ne varsa, en küçük ayrıntılarıyla anlatmayı kendim için bir görev saymaktayım. Bu benim, Vladimir İlyiç'e ve onun bütün yaşamını adadığı proleterlere, emeğiyle geçinen insanlara, yani sömürülenlere ve dünyanın herhangi bir yerinde kendi isteği dışında köle gibi çalıştırılanlara karşı borcumdur. Bu, onun bütün sevgisini verdiği devrimci savaşçılara, daha iyi bir toplumsal düzenin kurucuları olarak gururla baktığı yoldaşlarına karşı yerine getirmek zorunda olduğum bir görevdir.

* Lenin 21 Ocak 1924 günü öğleden sonra saat 6:50'de öldü

Lenin'le, tüm dünyayı sarsan Rus devriminin patlayışından sonraki ilk karşılaşmam, 1920 sonbaharı başlarında gerçekleşti. Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, Kremlin'in Sverdlov Salonu'nda. Moskova'ya gelişimden hemen sonra katıldığım bit parti toplantısında karşılaştık. Lenin hiç değişmemiş görünüyordu; çok az yaşlanmıştı. Giydiği gösterişsiz ama dikkatle fırçalanmış ceketinin, onu ilk kez gördüğüm, 1907'deki Stutgart ikinci Enternasyonal Dünya Kongresinde* giydiği ceket olduğuna yemin edebilirdim. Her karşılaştığı yüzü bir sanatçının keskin gözleriyle inceleyen Rosa Luxemburg**, o kongrede, Lenin'i göstererek bana şöyle demişti: "Bu adama iyi bak. O Lenin'dir. Başına dikkat et: Nasıl inatçı, ne kadar güçlü bir iradeye sahip."

Lenin'in konuşması ve davranışları değişmemiştir. Tartışmalarda çok canlı, hatta coşkuluymuş. İkinci Enternasyonal Kongresinde olduğu gibi, şimdi de tartışmanın seyrini kaçırmamak için büyük bir dikkatle izliyor, kendine hakim olma gücünün büyüklüğünü ortaya koyuyor ve düşünsel yoğunlaşma, enerji ve esnekliğini açığa vuran bir rahatlık gösteriyordu. Bunu, vurguları, uyarıları ve söz hakkı kendine geldiğinde yaptığı konuşmalarıyla açığa vuruyordu. En önemsiz bir şeyin bile keskin bakışlarından ve berrak zihninden kaçmadığını hissediyordunuz. Ben, her zaman olduğu gibi bu karşılaşmamda da, Lenin'in en karakteristik özellikleri olan sadeliği, içtenliği ve yoldaşlarıyla ilişkilerindeki doğallığı karşısında büyülenmiş gibiydim. Doğallığını özel olarak vurgulamak isterim, çünkü bende bıraktığı kesin izlenim, bu adamın başka türlü davranamayacağı idi. Onun yoldaşları karşısındaki tulumu, içinden geçenlerin en doğal biçimiyle dışa vurulmasıydı.

Lenin, bilinçle girdiği iktidar savaşını aynı bilinçle yürüten, nihai hedefini hiçbir tereddüte yer bırakmayan bir netlikle açıklayan ve Rusya proletaryası ile köylülüğüne yol gösteren bir partinin tartışmasız tek önderiydi. Parti, emekçiler tarafından, büyük bir güvenle ülkeyi yönetmek ve proletarya diktatörlüğünü kurmak için görevlendirilmişti, Lenin, dünyadaki ilk proleter devletin üzerinde kurulduğu büyük ülkenin lideriydi. Onun düşünce ve özlemleri, Sovyet Rusya sınırlarının ötesinde bile milyonlarca insanın düşüncelerini yönlendiriyordu. Onun herhangi bir konu üzerindeki görüşü, benim ülkemin her yerinde kabul görür. Dünyanın her neresinde köle ve ezilen varsa, onlar için Lenin'in adı, umut ve kurtuluşun simgesidir,

Rusya'nın işçileri, "Yoldaş Lenin bize komünizmi gösteriyor. Bütün güçlülere rağmen ona ulaşacağız," diyordu. Ve onlar, açlığın ve sefaletin olmadığı, sömürsüz ve angaryasız bir toplum düşüncesiyle dopdolu, aç ve çıplak cephelere koşuyorlardı, inanılmaz eşitsizliklerle kaplı bir ülkenin toplumsal ve ekonomik yaşamını

temelden yıkıp yeniden kurmak gibi ancak devlerin kaldıracabileceği bir görevi coşkuyla omuzlamaya hazırlanıyorlardı. Toprağa duydukları açlıkları doyurulan köylüler, "Belki geri dönerde toprakları bizden geri alırlar diye toprak ağalarından korkmamız için hiçbir neden yok, İlyiç ve Bolşevikler, şanlı Kızıl Orduyla imdadımıza yetişirler," diye düşünüyorlardı.

* İkinci Enternasyonalin Yedinci Kongresi (18 24 Ağustos 1907).

** Rosa Luxemburg (1871-1919): Alman işçi sınıfı hareketinin önemli önderlerinden, İkinci Enternasyonal ve Alman Komünist Partisi'nin 'Sol' kanadında yer aldı. Tutuklandı ve 15 Ocak 1919'da vahşice öldürüldü.

"Çok yaşa Lenin!" Bu, İtalya'da, Rus devrimini kendi kurtarıcıları olarak coşkuyla alkışlayan proleterlerin, sık sık kilise duvarlarını süsleyen sloganıydı. Lenin'in adı. Amerika, Japonya ve Hindistan'da, çıkarları varolan yasalarla korunanların egemenliğine meydan okuyanları birleştiren bir çılgılık haline gelmişti.

Lenin'in konuşma tarzı ne kadar da basit ve alçak gönüllüydü! Son derece büyük bir tarihi görevi daha yeni başarmıştı ve hemen ardından omuzlarına sınırsız güvenin, en ciddi sorumluluğun ve hiç ara vermeksizin sürdürülen bir çalışmanın muazzam ağırlığı çökmüştü. Parti kitleleriyle tamamen kaynaşmıştı, onlarla aynı hamurdandı, tam anlamıyla içlerinden biriydi. "Yönetici" dedikleri tipe hiç benzemiyordu. Baskı kullanmayı hiçbir zaman istemezdi ve bu anlamda tok bir hareketi ya da yüz ifadesi yoktu. Böylesi yöntemler onun yapısına aykırıydı ve o gerçekten çarpıcı bir kişiliğe sahipti.

Kuryelerin askeri ve çeşitli sivil kuruluşlardan durmaksızın taşıdıkları haberlerin her birine mutlaka birkaç satırlık bir yanıt çiziktirip geri gönderiyordu. Gelen her not için kendine has dostça bir baş sallayışı ve gülümseyişi vardı. Bu, sevinçle aydınlanan yüzünün değişmez yanıydı. Toplantılarda acil sorunlar üzerinde görevlilerle zaman zaman yaptığı görüşmelerde sorunu başkalarına havale etmez, bizzat kendisi incelerdi. Toplantıya ara verildiğinde, Lenin, tam bir saldırıya uğrardı; dalgalar halinde Petrograd'dan, Moskova'dan ve hareketin diğer merkezlerinden gelmiş erkek ve kadınlar bir anda sarıverirdi çevresini. Hele gençler çevresinde etten bir duvar örerler ve onu soru sağanağına tutarlardı. Her biri kendi düşünce ve tasarılarının onun tarafından onaylanmasını ister; dilekçe, soru ve öneriler dolu gibi yağırdı.

Lenin, kendisiyle konuşmak isteyen hiçbir yoldaşını geri çevirmezdi, ister Parti'ye ilişkin olsun, isterse kişisel, ona aktarılan her sorunu, her şikâyeti büyük bir dikkat ve anlayışla dinler ve mutlaka yanıtlardı. Onun gençlerle nasıl anlaştığını görmek insanı çok duygulandırır. Gençlerle ilişkisi yoldaşçaydı; onda, yaş farkını üstünlük gibi gören orta yaş grubunun buyurganlığına, kibir ve bilgiliğine rastlamak imkansızdı.

Lenin her zaman eşitler içinde bir eşit olarak davranırdı. Onda iktidarı elinde tuttuğuna, belirleyici ve egemen kişi olduğuna dair en küçük bir işaret göremezdiniz. Parti içindeki otoritesini; ideal bir önder ve yoldaş olarak yarattığı saygınlıkla, onun her zaman anlayışlı olduğunu ve karşılığında da anlayış beklediğini kavrayanlara gösterdiği saygının üstünlüğüyle kazanmıştı. Lenin'in çevresine yaydığı dostluk dolu havayla, Alman Sosyal Demokrasisi'nin "Parti Babalarının ceberrut tavırlarını karşılaştırmak, beni çok üzmüştür. "Alman Cumhuriyeti'nin Herr Pressdent'i" olarak Sosyal Demokrat Ebert'in önümüze serdiği tatsızlık ve onun burjuvaziyi maymun gibi taklit etmeye kalkışması, bana saçmalığın son perdesi gibi görünür. Ebert, insan onurunu yansıtan sağduyuyu tamamen yitirmiştir. Elbette bu centilmenler, Lenin gibi "bir ihtilal yapmaya kalkışmak ihtiyatsızlığını ve çılgınlığını" asla göstermediler. Ve onlarla birlikte burjuvaziyi savunmak, Ebert'i yasak savan konuşmalarla tarihsel gelişmenin önüne set çekme çabasına itecektir -ta ki, sonunda devrim burada da tarihi hazırlık safhasından, olayların zorunlu tarihsel akışından, sıçrayınca-ya ve bu toplumun içinde de gürleyinceye kadar: "Kendini koru!"

Lenin'in ailesine yaptığım ilk ziyaret, onun hakkında Parti Konferansı'nda edindiğim ve daha sonraki çeşitli konuşmalarda pekişen izlenimle rimi kuvvetlendirmişti. Evet, Lenin, Kremlin'de oturuyordu. Girişte sizi engelleyen birtakım muhafızlarla karşılaşıyordunuz. Ama bu, devrim önderlerinin yaşamlarına karşı daha önce birçok kez gerçekleşen karşı devrimci terörist girişimlere karşı alınmış bir önlemdi. Lenin, zaman zaman ihtişamla döşenmiş devlet dairelerinde kabuller de düzenlemişti. Ailesiyle birlikte kaldığı özel dairesi ise, çok basit ve gösterişsizdi. Ben, "Moskova'nın mutlak egemen diktatörü"nün oturduğu yerden daha iyi mobilyalı işçi lojmanlarında sıkça bulundum.

Lenin'in karısı ve kız kardeşi* akşam yemeği zamanı geldiğinde yemeğe kalmam için içtenlikle ısrar ettiler. Soframızdaki, o zamanın orta halli bir devlet memurunun da sofrasında bulunan çay, kara ekmek, yağ ve peynirden oluşan gösterişsiz yiyeceklerle neşe içinde karnımızı doyurduk.

Daha sonra kız kardeşi "tatlı" bir şeyler, yani, "misafir onuruna" yemekten sonra ağzı tatlandırarak bir şeyler aramaya girişti. Sonunda içindi: biraz meyve peltesi olan bir küçük kavanoz, buldu. Köylülerin "İlyiçleri'ne beyaz un, yağ, yumurta, meyve vs. gibi bol miktarda erzak gönderdiği herkesin bildiği bir gerçektir. Ama şunu da herkes iyi bilir ki, bu güzel yiyeceklerin hiçbirisi, Lenin'in kilerinde kalmazdı. Çalışan halk yığınları kadar basit yaşama ilkesine sınırsız bağlı olan Lenin ailesi tarafından hastanelere

* N. K. Krupskaya Lenin'in karısı ve silah yoldaşı (1869 1939). M. i. Ulyanova: Lenin'in kendisinden küçük olan kız kardeşi. Pravda'nın yazı kurulu sekreteri (1878-1937) ve çocuk yuvalarına gönderilirdi bütün bunlar.

Lenin'in karısı yoldaş Krupskaya'yı, Bern'deki Enternasyonal Sosyalist Kadınlar Konferansı'nın* yapıldığı 1915 Mart'ından beri görmemiştim, çekici yüzünde ve yumuşak bakışlı gözlerinde, gücünü kemiren hain hastalığın izleri apaçık görünüyordu. Bunun dışında, bir değişiklik yoktu: dürüstlük, sadelik ve bir tevazu simgesi olmayı sürdürüyordu. Sade elbisesi kadar, dümdüz taranıp basit bir topuzla başının arkasında toplanmış saçları, yapması gereken ev işlerini yetiştirememenin telaşı içindeki yorgun bir işçi karısı görünümü veriyordu ona. Burjuva düşünce ve ifadesiyle "first Lady" olan yoldaş Krupskaya, aslında ezilen ve acı çeken insanlığın davasına bağlılıkta bir numaraydı. Onunla Lenin'in beraberliği, hedefler ve hayatın amacı üzerinde fikir birliğinin en güzel örneğidir. O, Lenin'in sağ kolu, her işine koşan en çalışkan sekreteri, ideolojisinin inançlı izleyicisi ve görüşlerinin denenmiş yorumcusuydu. Zeki ve sabırlı çalışmalarıyla işçiler arasında Lenin'in düşüncelerini yayan yorulmaz bir neferdi. Ancak bütün bunların dışında onun bir de tümüyle kendini adadığı özel bir eylem alanı vardı: Halk eğitim ve öğretimi.

Yoldaş Krupskaya'nın Kremlin'de "Lenin'in karısı" rolünü oynadığını söylemek, yalnız bir saçmalık değil, aynı zamanda da bir iftira olur. O, kocasıyla birlikte çalıştı ve onun dertlerini bölüştü. Bütün yaşamı boyunca ona özen gösterdi, yeraltı çalışmasının zor koşullarına ve her tür eziyete onunla birlikte göğüs gerdi.

Daha ilk görüşte aralarındaki ilişkinin yapaylıktan uzak ve içten olduğu ve bu ilişkiye karşılıklı anlayış ve sevginin egemen olduğu izlenimi uyanıyordu insanda. Daha önce tanıştığımız Yoldaş Krupskaya ile bir merhabamız vardı. Şimdi konuk olduğum evinde bu tanışıklık Krupskaya'nın içten tavırlarıyla derin bir dostluğa dönüştü. Lenin'in eve gelmesinin hemen ardından bir kedi ortaya çıkıvermişti. Evdeki herkes sevgiyle karşıladı onu. "Korkunç terörist lider"nin omzuna sığırayıp dizlerinin üzeri ne rahatça kıvrılıverdi. (Bir an ülkeme geri döndüğümü ve Rosa Luxemburg'un evinde, dostlarına yadigâr kalan kedisi mimiz ile birlikte olduğu mu düşündüm.)

Lenin geldiğinde biz üç kadın kendimizi sanat, eğitim ve öğretim üzerine bir tartışmaya kaptırmıştık. O sırada ben, heyecanla, Bolşeviklerin yürüttükleri büyük kültürel çalışmalara, ülkede sanat ve öğretim alanında yeni ufuklar açmaya çabalayan yaratıcı güçlerin yaygınlaşmasına duyduğum hayranlığı anlatıyordum. Ancak, gördüğüm birçok şeyin bende henüz işin tasarısı ve deneme evresinde olduğu, karanlıkta el yordamıyla yürünmeye çalışıldığı izlenimi bıraktığını söylüyordum. Kültür alanında

* Bu konferansı örgütleyenler arasında C Zetkin, N. K. Krupskaya ve İ. F. Armand da bulunuyordu
yeni öz, biçim ve yollara ulaşmak için yapılan araştırmalar sırasında zaman zaman gerçeğin gözardı edilerek modanın izlendiği ya da Batı modellerini körü körüne taklit etme eğilimlerinin taşındığına ilişkin bende oluşan kanıyı anlatıyordum. Lenin, derin bir ilgiyle hemen katıldı konuşmamıza:

"Yeni güçlerin uyanması ve bunların Sovyet Rusya'da yeni bir sanat ve kültür yaratma görevini yüklenmeleri iyi, çok iyi bir şey. Onların gelişimindeki kasırganın şiddeti anlaşılabilir ve üstelik bu yararlıdır da. Ne yapmak istediğimizi bilmeli ve onu mutlaka gerçekleştirmeliyiz. Önümüzde yapılması gereken çok iş var. Ancak kaos içinde bir mayalanmanın yaşandığını da unutmamalıyım. Bu nedenle sanat ve düşünce alanındaki belirli akımların bugün yeni olan her şeyi 'çok yaşa' çığlıklarıyla göklere çıkaran ve yarın 'çarmıha gerelim' feryatlarıyla yerin dibine batıran sloganlarının peşinden koşuşturmak kaçınılmazdır.

"Devrim, pranga vurulmuş bütün güçleri özgür bırakır ve onları hayatın derin kuytularından çekip gün yüzüne çıkarır. Resim, heykel ve mimarimizin gelişimi üzerinde burjuvazi ve aristokrasinin istek ve zevkleri kadar. Çar hanedanının kaprisleri ve modanın yaptığı etkiyi örnek olarak göz önüne getirin.

"Özel mülkiyet temeli üzerine kurulmuş bir toplumda sanatçı, pazar için, yani alıcıların ihtiyaçları için üretir. Bizim devrimimiz sanatçıyı bu son derece maddi koşullardan kurtardı. Devleti onların savunucusu durumuna soktu ve onları yasalarla korudu. Her sanatçı ya da kendini böyle gören herkes, hiçbir şeye bakmaksızın özgürce yaratma ve kendi idealini izleme hakkına sahiptir.

"Ama, mademki biz komünistiz, aylaklığa prim veremeyiz ve gelişmenin dizginlerini koyverip onu bir kaosun içine terk edemeyiz. Öyleyse biz bu süreci hazırlanmış bir plana göre yönlendirmek ve onun meyvelerine de biçim vermek zorundayız. Henüz bundan uzağız, hem çok uzağız. Biliyorum ki bizim de Doktor Karlstadt'larımız* var. Biz de büyük 'resim ikonoklastları'yız**. Güzel olan korunmalı, 'eski' bile olsa çıkış noktası olarak alınmalıdır. Neden gerçekten güzel olan şeye sırtımızı dönüyoruz, neden onu daha ileri gelişmelere başlangıç noktası yapacağımız yerde, sadece 'eski' olduğu için terk ediyoruz? Niçin yeniye sadece 'yeni' olduğu için Tanrı emri bir itaatle tapınıyoruz? Saçma! Yersiz ve saçma! Bunda ikiyüz lülüğün ve elbette Batı'da egemen olan sanat akımlarına bilinçsizce boyun eğmenin payı büyüktür. Biz iyi devrimcileriz, ama yine de, 'modern kültürde istenilen düzeyde' olduğumuzu kanıtlamak zorunda kaldık. Nasılsa

Kendimi daha fazla tutamadım. Aynı düşüncede olduğumu söyledim. Üstelik, ilham kaynağı olarak alınan bir yüzün sanatsal aktarımında neden burnun yerine üçgenler konulduğunu, devrimci eylem için çalışmanın nasıl olup da aslında organları birbiriyle bağlantılı ve birleşik bir bütün oluşturan insan vücudunu değiştirip, beş çatallı bahçıvan beli gibi iki sırığın üzerine asılmış şekilsiz, yumuşak bir çuval haline sokulduğunu anlamayacak kadar da duygusuzdum.

* Karlstadt: Reformasyon'un ünlü bir kişisi

** Resim ikonoklastları: VIII. ve IX. yüzyıllarda Doğu kiliselerindeki aziz tasvirlerini kaldıran Hristiyanlığın mezhebinin üyeleri, geleneksel eserleri tahrip taraftarları –ç. n. bir kere 'barbar' olduğumuzu açıklama cüretini göstermiş bulunuyorum. Ekspresyonizm, fütürizm, kübizm ve diğer 'izm' ürünlerini artistik dehanın en yüksek bildirimi olarak kabul etmek benden uzaktır. Ben onları anlamam. Onlardan zevk alamam."

Lenin şiddetli bir kahkaha koyverdi.

"Evet aziz Clara, buna yardım edilemez. Biz ikimiz de eski ve geri kafalıyız. En azından, devrimi ilgilendiren konularda en önde olabilesek ve genç kalabilesek, bizim için yeterlidir. Ama, yeni sanatta kendimize sayfa ayrılmasını isteyemeyiz. Biz ancak arkadan izleyeceğiz."

"Ama," diye ekledi Lenin, "bizim sanat üzerindeki görüşümüz önemli de değildir. Milyonlarca insandan oluşan bir toplumun dışındaki birkaç yüz ya da birkaç bin kişinin hizmetinde olan bir sanatın ne önemi vardır? Sanat, halka aittir. Onun kökleri, çalışan yığınların büyük kalabalığında ta derinlere inmelidir. O, bu yığınlar tarafından anlaşılacak ve sevinecektir. Onların duygu, düşünce ve istekleri ortaklaştırılmalı ve yükseltilmelidir. Sanat içgüdülerinin, onların içinde harekete geçmesi ve gelişmesi için çalışılmalıdır. İşçi ve köylü yığınları kara ekmeğe muhtaçken, biz küçük bir azınlığa leziz bir pasta mı sunacağız? Her zaman gözlerimizin önünde işçiler ve köylüler olmalı. Bu cümleyi hem gerçek, hem de mecaz anlamıyla almak gerektiğini söylemeye gerek yok. Yönetmeyi ve tasarlamayı onlar için öğrenmeliyiz. Bu yaklaşımlar sanat ve kültür alanında da geçerlidir.

"Sanatı halka ve halkı sanata daha yakınlaştırmak için, genel eğitim ve kültür standartlarını yükseltmekle işe başlamalıyız. Bu noktada ne durumdayız? Siz, bizim iktidara geldiğimizden bu yana başardıklarımızı heyecanla sınırsız bir kültürel gelişme düzeyine yükseltiyorsunuz. Kuşkusuz, hiç övünmeden diyebiliriz ki, bu konuda, gerçek anlamda hayata geçireceğimiz birtakım şeyler var. Yalnız, bütün ülkelerin Menşeviklerinin ve sizin Kautsky'nin* uydurdukları gibi 'kesik kafalar'ımız yok. Ama buna karşılık elimizde pek çok aydınlatılmış kafa var. Yine de, işçi ve köylülerin eğitim ve genel kültüre olan susamışlığı, ölçülemez büyüklüktedir. Bu yaklaşımlar, yalnız Moskova, Petrograd ve öbür sanayileşmiş kentler için değil, onlardan çok uzaktaki birçok köy için de geçerlidir. Aynı zamanda biz, tamamen soyulmuş, çok yoksul bir halkız. Elbette cehalete karşı gerçek ve inatçı bir savaş veriyoruz. Kasaba ve köylerde, irili ufaklı kitaplıklar ve okuma odaları kurduk. Her çeşit öğretim kursları örgütledik. Güzel gösteriler ve konserler düzenledik. Ülkenin her yanına 'hareketli gösteriler' ve 'eğitim trenleri' gönderdik. Ama yine de itiraf etmeliyim ki, en temel bilgilerden, en ilkel kültürden yoksun milyonlarca insan karşısında bütün bunlar nedir ki? Oysa Moskova'da her gün onbinlerce kişi, örneğin tiyatrolarımızın muhteşem temsillerini vecd içinde seyredirken, öte yanda milyonlarca insan, adlarını hecelelemeye, sayı saymasını öğrenmeye; dünyanın yassı değil, yuvarlak olduğunu, büyücüler, afsuncular ve bir 'semavi baba' tarafından değil, doğal yasalar tarafından yönetildiğini anlayabilmek için yeterli bilgiye ulaşmaya çalışıyor."

* Karl Kautsky: Alman Sosyal Demokrasisi'nin ve İkinci Enternasyonal'in liderlerinden biri. Önceleri Marksist, daha sonra bir Marksizm döneği ve oportünizmin en tehlikeli türü olan Merkezcilik'in ideoloğu.

"Yoldaş Lenin." dedim, "cehalet için bu kadar üzülmeysin. Bir bakıma o, sizin devrim yapmanızı kolaylaştırmıştır. Cehalet, işçi ve köylü beyinlerinin burjuva nosyonlarıyla doldurulmasını, böylelikle de bunların orada kök salmasını engellemiştir. Sizin ajitasyon ve propagandanız, bakir toprağa tohum ekiyordu. Ayrık otlarından temizlemek zorunda kalmadığınız bir yeri ekip biçmek daha kolaydır."

"Evet, bu doğrudur," diye karşılık verdi Lenin. "Bununla beraber, belirli sınırlar içinde. Ya da, daha açık söylemek gerekirse, mücadelemizin belirli bir evresi için. Eski devlet

mekanizmasını parçalamamız zorunlu iken, iktidar savaşı sırasında cahilliğe katlanabilirdik. Ama bizim tek amacımız parçalamak mı? Biz, yetine daha iyisini yaratmak için eskiyi yıkarız. Cehalet kötülüğe götürür; yeniden yapılanma ile katiyen bağdaşamaz. Yeniden yapılanma, eğer özgürlüğe ulaşmak isteniyorsa, Marx'a göre işçilerin ve ben ekliyorum, köylülerin de görevi olmalıdır. Bizim Sovyet sistemimiz bu görevi kolaylaştırır. Çok şükür ki bugün binlerce çalışan insan çeşitli Sovyetler'de görev alıyor ve Sovyet kuruluşları yeniden yapılanmayı çabuklaştırıyor. Sizin ülkenizdeki deyimle, onlar 'hayatlarının baharın-da'lar. Çoğu, eski rejim altında büyüdü ve bu yüzden eğitim göreme diler, kültür edinemediler. Ama şimdi büyük bir özlemle bilgi istiyorlar. Sovyet çalışmasının başarısı için erkek ve kadınların her türlü eksiğini gidermek ve onlara gereksinimleri olan pratik ve kuramsal eğitim vermek zorundayız. Yine de; ülkemizin yaratıcı liderlik konusundaki kişisel yetenek ihtiyacının bütününe karşılayamıyoruz. Bu noktada önümüze bürokratik işlerin yerine getirilmesi zorunluluğu çıkıyor ve biz eski bürokratları çalıştırmak zorunda kalıyoruz. Ben bürokrasiden nefret ediyorum, ama birey olarak herhangi bir bürokrattan değil. O çok becerikli bir kişi olabilir. Benim nefret ettiğim sistemdir. Bu sistem baştan aşağı bozan ve felç eden bir etkiye sahiptir. Bürokrasinin yenilmesi ve kökünün kazınmasında öğretimin ve halk eğitiminin en geniş şekilde yayılması belirleyici bir faktördür.

"Gelecek için umutlarımız nelerdir? işçi ve köylü gençliğin çalışma, öğrenme ve kültürü hazmetmesini mümkün kılmak için, örgütlenmiş muazzam kurumlara ve gerçekten yerinde önlemlere sahibiz. Ama burada da aynı üzücü sorunla karşı karşıyayız: Halkımızın büyüklüğü göz önüne alındığında, bütün bunlar nedir ki? Daha da kötüsü, yeterli sayıda ana okulu, çocuk yuvası ve ilkokula sahip olmaktan da uzağız. Milyonlarca çocuk, büyüme çağlarını eğitim ve öğretim görmeden geçiriyor. Babaları ve büyükbabaları gibi cahil ve kültürsüz kalıyorlar. Bu milyonların içinde kim bilir ne kadar telef olan yetenek, ne kadar ayaklar altında çiğnenen ışık var? Yetişen kuşağın mutluluğu göz önüne alındığında bu ölümcül bir suçtur. Bunun sonu Sovyet Devletinin komünist topluma götüreceği serveti soymaya varır. Bu büyük tehlike kaynağıdır."

Lenin'in genellikle sakın olan sesi, öfkeyle titriyordu.

"Bu soru onu ne kadar da heyecanlandırıyor," diye düşündüm. "Bu heyecan, adeta onu, üçümüze kıskırtıcı bir söylev vermeye zorluyor." Şimdi kim olduğunu hatırlayamayacağım, içimizden biri, sanat ve kültür alanındaki birtakım olumsuz somut olayları "dönemin koşulları"na bağlayan birkaç söz söyledi. Lenin cevap verdi:

"Hepsini biliyorum. Şimdiki dönemin güçlük ve tehlikelerinin, panem et circences'den* (ekmek ve eğlence) en iyi biçimde yararlanarak üstesinden gelinebileceğine içtenlikle inananların sayısı epeyce çok. Ekmek, elbette bir sorun. Eğlenceye gelince -kim düzenlerse düzenlesin- bu benim işim değil. Ama eğlencelerin gerçekte büyük bir sanat değeri taşımadığını da unutmamalıyım. Onları daha çok ya da daha az çekici eğlencelere davet edecek de değilim. Bizim işçi ve köylülerimizin Roma'nın lümpen proletaryası olmadığını da aklımızdan çıkarmamamız gerek. Onlar devlet kesesinden beslenmiyorlar. Tam tersine emekleri ile devleti onlar besliyor. Devrimi 'yapan' ve davalarını el üstünde tutan onlar. Kanlarını oluk gibi akıttılar. Sayısız kurban verdiler. Gerçekten de bizim işçi ve köylülerimiz, eğlencelerden daha iyi şeyleri hak ettiler. Onlar, gerçekten büyük sanata hak kazandılar. Bu yüzden biz, halk eğitim ve öğretimini en üst düzeye çıkarmak için işlerimizin en başına aldık. Elbette ki çekirdek sorunun çözülmesi koşuluyla, bu, kültür için bir temel yaratacaktır. Bu temel üzerinde, özüyle biçiminin gerçekten birbiriyle uyuşacağı yeni ve komünist bir sanat oluşacak. Bu yol boyunca son derece önemli görevler, aydınlarımızın aracılığıyla çözülmeyi bekliyor. Proleter devrimine karşı borçlarını, bu görevleri bilince çıkartıp üstesinden gelerek ödeyecekler. Çünkü' bu devrim, Komünist Manifesto'da ustaca belirtildiği gibi, rezilce yaşam koşullarından kurtulup geniş, açık alanlara çıkmalarını sağlayan bütün kapıları onlara da açmıştır."

* Panem et circences: Çöküş döneminde Roma İmparatorluğu'nun büyük şehirlerine doluşan işsiz yığınlarını uyutmak amacıyla düzenlenen eğlenceler ve onlara ekmek dağıtılması, -ç.n. O gece, zamanın epeyce ilerlemesine karşın başka konulardan da söz açmıştık. Ama bu tartışmaların hiçbirisi, Lenin'in sanat, kültür, halk eğitimi ve öğretimi üzerine yaptığı konuşma kadar etkilemedi beni.'

"Emekçileri nasıl da coşkulu ve içtenlikle seviyor!" Bu kış gecesinde başım dönerek eve vardığım zaman, kafamda bu düşünce pırıldıyordu. "Hâlâ onu soğuk bir düşünce makinesi, halkı yalnız 'bir tarihi kategori' olarak gören kuru bir formül fanatiği ve hiç heyecan duymaksızın halkla bilardo toplarıyla oynar gibi oynayan biri olarak görenler var."

Lenin'in söyledikleri bende öylesine derin bir coşku yaratmıştı ki, onları hemen genel bir özet halinde kâğıda geçirdim. Tıpkı Sovyet Rusya'ya ziyaretimde olduğu gibi. O zaman da kayda değer bulduğum her ayrıntıyı defterime not almıştım günlerce.

O zaman benimle yaptığı bir diğer konuşma sırasındaki açıklamaları da, ruhumun derinliklerinde gömülü kalmıştır.

Batı ülkelerinden gelen pek çok kişi gibi ben de yaşama şartlarımı değiştirmek zorunda kalınca hastalandım. Lenin beni ziyarete geldi. Sevecen bir ebeveyn gibi gereken tıbbi bakımı ve gıdayı alıp almadığımı merak ve endişeyle araştırdı ve bir şeye ihtiyacım olup olmadığını ısrarla öğrenmek istedi. Onun omuzlarının üstünden yoldaş Krupskaya'nın müstik yüzünü gördüm. Lenin, her şeyin gerçekten de benim aktardığım kadar iyi olup olmadığından kuşkuluydu. Bunu özellikle öğrenmek istiyordu, çünkü terk edilmiş bir binanın dördüncü katında kalıyordum.

"Tümüyle, Kautsky'nin peşinden gidenlerin ortaya koyduğu devrim aşkı ve bunu gerçekleştirme yolundaki çabaları gibi," dedi Lenin alaycı bir tavırla. Konuşmamız hemen politik bir nitelik kazanıverdi.

Kızıl Ordu'nun Polonya'dan geri çekilişi, Sovyet birliklerinin cesaretle ve şimşek hızıyla Varşova'ya ulaştığında uyanan devrimci umutları kırarak moralimizi bozmuş, bu uğursuz olay, tasarılarımızı boşa çıkarmıştı.

Lenin'e, siperli kasketlerindeki kızıl yıldızları, delik deşik olmuş askeri üniformaları ve çok zaman da sivil elbiseleri, hasır ayakkabıları ya da yırtık çizmeleri ve bindikleri küçük, çevik atlarıyla Alman sınırlarında sık sık görünen Kızıl Ordu askerlerinin sadece Alman proletaryasının devrimci öncüleri; Scheidemann'lar ve Dittmann'lar üzerinde değil, küçük ve büyük burjuvazi üzerinde de bıraktıkları izlenimleri anlattım. "Polonya'yı almayı başarabilecekler mi? Alman sınırını geçecekler mi? Sonra ne ola cak?" Almanya'da insanların kafalarını böyle sorular kurcalıyordu. Birahane stratejistleri, bu sorulara cevap bularak kazanacakları üne şimdiden hazırlanmışlardı. Ve bütün sınıflarda ve toplumsal katmanlarda beyaz muhalif Polonya'ya karşı, "ezeli düşman" Fransa'ya duyulandan çok daha şovence bir kin duyulduğu ortaya çıkmıştı.

Yine de, onların devrim hayali karşısında duydukları korku, Versay Antlaşması'nın kutsallığına duydukları korkunun yarattığı saygıdan ve Polonyalıları karşı içlerinde kabaran şovence kinden daha ağır basıyordu. Ağzı kalabalık süper-yurtseverler ve kibarca geveleyen pasifistler, bu tehlikeden kaçınma yollarını araştırıyorlardı. Büyük ve küçük burjuvazi, yol arkadaşları olan reformist unsurlarla birlikte, proletaryayı durdurmaya çalışmaktaydılar. Polonya'daki olayların gelişimi işte böyle, biri üzüntüden gözyaşı döken, öteki ise sevinç kahkahaları atan gözlerle izleniyordu.

Lenin, sendika liderleri ile reformist partinin yanı sıra, Komünist Par-tisi'nin tutumuna ilişkin

verdiğim ayrıntılı bilgiyi de dikkatle dinledi. Birkaç dakika kadar sessiz kaldı ve düşündü.

"Evet," dedi sonunda, "Polonya'da olanlar belki de kaçınılmazdı. Bizim yılmaz öncümüzün piyadeden takviye alamadığını, silah ikmali yapamadığını, hatta yeteri kadar bayat ekmeği bile olmadığını ve bu yüzden de tahıl ile öbür zorunlu ihtiyaçlarını kaçınılmaz olarak Polonya köylüsü ile küçük burjuvazisinden metazori yoluyla aldığını ayrıntısıyla biliyorsunuz elbette. Bu durum, Polonya köylü ve küçük burjuvasının, Kızıl Ordu askerlerini, onları kurtarmaya gelen kardeşleri olarak değil, ekmeklerine el koyan düşmanları olarak görmesine yol açtı. Onların duygu, düşünce ve eylemlerinin sosyalist ya da devrimci olmaktan uzak, milliyetçi, şovenist ve emperyalist olduğunu söylemek gereksizdir. Pilsudski* ve Daszinski'nin peşinden gidenler tarafından aldatılan köylü ve işçiler, sınıf düşmanlarını savundular. Bizim cesur Kızıl Ordumuzun askerlerinin aklıktan kıvranarak ölmelerine göz yumdular, üstüne üstlük bir de onları tuzağa düşürüp öl dürdüler.

"Bizim Budyoni** bugün belki de dünyanın en başarılı süvari subayı sayılmalıdır. Köylü kökenden geldiğini tabii bilirsiniz. Mareşallerinin asalarını sırt çantasında taşıyan Fransız devrimci ordusunun askerleri gibi, o da asasını eyerindeki heybede taşırdı. Olağanüstü bir stratejik içgüdüğü vardı. Gözünü budaktan sakınmayan deliliğe varan bir cesareti sahipti. En acı yoksunlukları ve en büyük tehlikeleri, süvarileriyle paylaştı. Adamları onun uğruna parça parça doğranmaya razıydılar. O, tok başına bütün bir süvari bölüğü değerindeydi... Yine de, Budyoni ve diğer devrimci askeri önderlerin sahip oldukları üstün özelliklerin gücü, bizim askeri ve teknik kusurlarımızı dengelemeye yetmedi.

* J. Pilsudski: Polonya devlet başkanı ve gerici diktatör (1918 22). Sovyet Rusya'ya karşı Polonya savaşını örgütleyenlerden biri.

** S M. Budyoni (D.1883): Sovyet askeri lideri ve devlet adamı. Birinci Süvari Ordusuna Kumanda etti (1919-1920). Sovyetler Birliği Mareşali.

"Tıpkı Brest-Litovsk Anlaşması'nda* olduğu gibi; Polonya'yla barış** görüşmelerinin sonlandırılmasının ilk defa burada büyük bir dirençle karşılaştığını bilir misiniz? Polonyalıları gözetken ve bizim için pek insafsız olan barış koşullarını onaylamadan yana olduğum için yoğun bir mücadele vermek zorunda kalmıştım. Şimdiden bütün uzmanlarımız, eğer Polonya'daki işler, özellikle büyük darlık içindeki mali durumu göz önüne alınırsa, hele bir de biz kısa bir süre daha çarpışmaya devam edebilirsek, barış koşullarının önemli ölçüde bizden yana çevrilebileceğini iddia ediyorlar. Bu olayda tam zafer bile olanaksız görünmemektedir. Polonya'nın Doğu Galicya ve diğer kesimlerinde ulusal çatışmaların sürmesi, Polonya'nın askeri gücünün epeyce zayıflamasına yol açacaktır. Fransızların yaptığı savaş yardımlarına ve verdiği borçlara rağmen, hiç durmadan artan askeri harcamalar ve gücü tükenmiş Polonya hazinesi sonunda köylü ve işçileri eyleme sürükleyecektir. Eğer savaş sürerse bizim şansımızın sürekli artacağını gösteren başka deliller de ek olarak gösterilmiştir."

Kısa bir duraklamadan sonra devam etti:

"Kendi adıma söylemeliyim ki, bizim durumumuzun, ne pahasına olursa olsun sonunda barış gerektirecek bir konumda olmadığını düşünüyorum. Kısa dayanabiliriz. Ama ben politik görüş açısından, düşmanı yarı yolda karşılamamın daha akıllıca olduğunu hesaplıyorum. Ağır bir barışın doğuracağı geçici zararlar bana savaşın devamından daha yeğlenir görünüyor. Bizim Polonya'yla ilişkimiz, ancak bu yolla en sonunda kazançlı bir duruma girebilir. Biz Polonya'yla barışı, Wrangel'e var gücümüzle vurarak ona ezici darbeyi indirmek için kullanıyoruz. Sovyet Rusya, bir tek kendini ve devrimi savunmak için savaşa gireceğini, dünya üzerinde barışı gözetken tek büyük ülke olduğunu kanıtlamalıdır. Herhangi bir ülkenin topraklarını ele geçirmenin, herhangi bir ulusu boyunduruk altına almanın ya da genel olarak herhangi bir emperyalist maceraya girişmenin, kendi yapısına aykırı olduğunu gösterirse

kazanacaktır. Ama yanıtlanması gereken hepsinden önemli soru şudur: En zorunlu ihtiyaç maddelerinden yoksun olarak Rus halkını yeni bir kış seferberliğinin dehşet ve acılarına sürebilir miyiz? Daha önce böylesi birçok yoksulluğa katlanmış olan kahraman Kızıl Ordumuzu, işçi ve köylülerimizi bir kez daha cepheye gönderebilir miyiz? Emperyalist savaştan ve iç Savaş'tan yıllar sonra, milyonlarca insanın sessiz bir ümitsizlikle telef olacağı, yoksulluk çekeceği, donacağı yeni bir kış seferberliğine başlamak. Erzak stoğu yok ve giyim eşyaları çok kötü bir durumda. Hiç almadan sürekli veren işçiler inliyor, köylüler şikâyet ediyor... Hayır, ben bir kış seferberliğinde

* Brest-Litovsk Antlaşması. 3 Mart 1918'de, Sovyet Rusya ve Almanya, Avusturya-Macaristan, Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanmıştır.

** 18 Mart 1921'de, Riga'da Polonya'yla imzalanan barış antlaşması halkımızı bekleyen dehşeti aklıma bile getirmek istemiyorum. Biz ancak barış yapabiliriz."

Lenin konuşurken, yüzünü sık sık kırıştırıyordu. Büyüklü küçüklü sayısız kırıksıklıkların her biri derin bir üzüntünün ya da kemirgen bir acının ürünüydü... Sonra gitti.

Bir keresinde bana, denizden Perekop'u almakla görevlendirilen Kızıl Ordu askerlerinin onbinlerce deri elbiseye ihtiyaçları olduğunu anlatmıştı. Ama, daha bu elbiseleri hazır edemeden sevinçli haberler bize ulaştı: Sovyet Rusya'nın korkusuz savunucuları, cesur kurnandan Frunze'nin* yönetiminde, saldırıyla almışlardı Berzah'ı. Bu eşsiz bir askeri başarıydı. Erlerle kumandanlarının eşit paylaştıkları bir onurdu bu.

Bu, Lenin'i üzüntülerinin bir tanesinden kurtarmıştı. Güney Cephesi'nde bir kış seferberliği olasılığı ortadan kalkmıştı.

* M.V. Frunze (1885-1925): Asker ve Komünist Partisi'nin önemli liderlerinden biri. İç savaş sırasında, Doğu, Türkistan ve Güney cephelerine kumanda etti. Cumhuriyet Devrimci Askeri Konsey Başkanı. Savunma Halk Komiseri (1925).
kaynak: Çağdaşlarının Gözüyle Lenin, çev.: Güneş Şahiner, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2005

Lenin'le kadın sorunu üzerine Clara Zetkin

Kadın sorunu toplumsal sorunun, işçi sorununun parçasıdır...

(...) Lenin, sözümü kesmeden, birkaç kez onaylayıcı biçimde başını salladı. Sözlerimi bitirince, soran gözlerle ona doğru baktım. "Anlaştık!" dedi. ... "Sadece birkaç ana noktada düşüncelerimi söylemek istiyorum, ki bu noktalarda yaklaşımınızı tamamıyla paylaşıyorum. Eğer bu çalışma eylem, mücadele hazırlayacak ve onları başarılı kılacaksa, bunlar bana süregiden ajitasyon ve propaganda çalışmamız açısından da önemli görünüyor.

"Yönergeler, kadının gerçek kurtuluşunun ancak Komünizmle mümkün olabileceğini kesin bir şekilde ifade etmelidir. Kadının toplumsal ve insani konumu ile, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet arasındaki kopmaz bağ güçlü bir şekilde işlenmelidir. Böylece, kadın hakları savunuculuğuna karşı araya kalın ve silinmez ayırım çizgisi çekilmiş olur. Ama bununla, aynı zamanda, kadın sorununu toplumsal sorunun, işçi sorununun parçası olarak kavrama ve böyle bir sorun olarak onu proletaryanın sınıf mücadelesi ve devrimle sıkı bir şekilde bağlamanın da temeli verilmiş olur.

"Komünist kadın hareketinin kendisi bir kitle hareketi, salt proleterlerin değil, bilakis her türden sömürülen ve ezilenin, kapitalizmin ya da herhangi bir egemenlik ilişkisinin tüm kurbanlarının genel kitle hareketinin bir parçası olmalıdır. Komünist kadın hareketinin

proletaryanın sınıf savaşimleri ve onun tarihsel yaratısı olan komünist toplum için önemi de burada yatar. Partide Komünist Enternasyonal’de seçkin bir devrimci kadınlar topluluğumuz olduğu konusunda haklı bir gurur duyabiliriz. Ama tayin edici olan bu değildir. Kent ve köydeki milyonlarca emekçi kadını kendi tarafımıza, mücadelelerimize ve özellikle de toplumun komünistçe dönüştürülmesine kazanmalıyız. Kadınlar olmaksızın hiçbir gerçek kitle hareketi olamaz.

Uyanan kadınları eğitmek ve sınıf mücadelesine kazanmak

“Örgütlenme ile ilgili olan şeyler, ideolojik anlayışımızdan çıkar: Komünist kadınların ayrı birlikleri yoktur. Komünist kadının yeri, tıpkı komünist erkeğin olduğu gibi, Partide üyeliktir. Eşit yükümlülükler ve haklarla. Bu konuda hiçbir görüş ayrılığı olamaz. Ancak, gerçeklere gözlerimizi kapayamayız. Parti, özel görevi en geniş kadın kitlelerini uyandırmak, onları partiye bağlamak ve sürekli olarak onun etkisinde tutmak olan çalışma gruplarına, komisyona, komitelere, kollara, ya da başka nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, organlara sahip olmalıdır. Bunun için tabii ki, bu kadın kitleleri arasında tamamiyle sistematik bir çalışma yapmamız gerekiyor. Uyanan kadınları eğitmemiz ve Komünist Partisinin önderliği altında proleter sınıf mücadeleleri için kazanmamız ve silahlandırmamız gerekiyor.

“Burada yalnızca fabrikada ya da ev ocağının başında bulunan proleter kadınları düşünmüyorum. Burada aynı zamanda küçük-köylü kadınları, çeşitli katmanların küçük-burjuva kadınları da aklımda. Onlar da hepsi kapitalizmin kurbanıdır ve savaştan beri de daha çok öyledirler. Bu kadın yığınlarının apolitik, asosyal, geri kalmış ruhu, faaliyetlerinin dar alanı, tüm yaşam tarzları birer olgudur. Bunları gözönünde bulundurmamak aptallık, hem de büyük aptallık olur. Onlar arasında çalışma yapmak için özel organlar, özel ajitasyon yöntemleri ve örgüt biçimlerine ihtiyacımız var. Bu feminizm değildir, bu pratik, devrimci amaca uygunluktur.”

“Milyonlarca kadın bizimle birlikte olmaksızın...”

Lenin’e, açıklamalarının benim için değerli bir teşvik olduğunu söyledim. Birçok yoldaş, hem de çok iyi birçok yoldaş, Parti’nin kadınlar arasında planlı çalışma için özel organlar oluşturmaya en sert biçimde karşı çıkıyorlardı. Bunu, kadın hakları savunuculuğu ve sosyal-demokrat geleneklere geri dönüş olarak kınıyorlardı. Bu yoldaşlar, Komünist Partileri kadınlara ilkesel olarak eşit haklar tanıdığından, dolayısıyla genelde bir bütün olarak emekçiler arasında da fark gözetmeksizin çalışmak zorunda olduğunu iddia ediyorlardı. Kadınlara, erkeklerle birlikte ve onlarla aynı şartlar altında ulaşılmalıydı. Lenin tarafından öne çıkarılan şartların ajitasyon ve örgütlenme bakımından herhangi bir şekilde hesaba katılması, karşı görüşün savunucuları tarafından oportünizm olarak, ilkeden vazgeçme ve ilkeye ihanet olarak nitelenecekti.

“Bu ne yeni bir şey, ne de bir kanıttır” dedi Lenin. “Bu yüzden bildiğinizden şaşmayınız. Neden hiçbir yerde -hatta bizde, Sovyet Rusya’da bile- Partide erkek kadar kadın yok? Sendikal olarak örgütlü kadın işçilerin sayısı neden bu kadar az? Bu olgular insanı düşündürüyor. Geniş kadın kitleleri arasındaki çalışmamız için vazgeçilmez olan özel organların reddedilmesi, Komünist İşçi Partisi’ndeki sevgili arkadaşlarımızın çok ilkeli, çok radikal görüşlerinin de bir uzantısıdır. Bu görüşe göre, yalnızca bir tek örgüt biçimi olmalıdır: Bir işçi birliği. Ben bunları biliyorum. İlkenin şahit gösterilmesi, bazı devrimci zihniyetli, fakat açık olmayan kafalar için, “kavrayış eksikliği olduğunda”, yani akıl, hesaba katılmak zorunda olan apaçık olguları kavramayı reddettiğinde, daima zuhur ediyor. Bu “arı ilke” bekçileri, devrim politikamızın tarihsel olarak bize dayatılmış gerekliliklerine nasıl razı oluyorlar? Tüm bu laflar, amansız gerekliliklerin karşısında çöküyor. Milyonlarca kadın bizimle birlikte olmaksızın, proletarya diktatörlüğünü yürütemeyiz, komünist inşaya girişemeyiz. Onlara ulaşmanın yolunu aramalıyız, bu yolu bulmak için incelemeli ve denemeliyiz.

“Bundan dolayı, kadınların yararına talepler ileri sürmemiz de doğrudur. Bu, sosyal-demokrasinin, II. Enternasyonal’in anladığı anlamda bir asgari program ya da reform programı değildir. Burjuva saltanatının ve onun devletinin sonsuzluğuna ya da en azından uzun bir süre süreceğine inandığımızın bir ikrarı değildir. Kadın kitlelerini reformlarla yatıştırmak ve devrimci mücadele yolundan çelmek değildir. Tüm bu ve diğer reformist sahtekarlıklarla ilgisi yoktur! Taleplerimiz, burjuva düzeni içinde zayıflar ve hakları ellerinden

alınmışlar olarak kadınların yakıcı ihtiyaçlarından ve rezilce alçaltılmalarından çıkardığımız pratik sonuçlardır. Bu sonuçları çıkarmakla, bu ihtiyaçları bildiğimizi, kadının aşağılanması ve erkeğin ayrıcalıklı olduğunu hissettiğimizi ispatlıyoruz. İşçi kadını, işçinin karısını, köylü kadını, küçük adamın karısını ve evet mülk sahibi sınıfların kadınlarını bile bazı açılardan ezen ve ıstırap çektiren herşeyden nefret ettiğimizi, evet nefret ettiğimizi ve ortadan kaldırmak istediğimizi ispatlıyoruz. Burjuva toplumundan, kadınlar için talep ettiğimiz haklar ve toplumsal önlemler, kadınların durumunu ve çıkarlarını anladığımızın ve bunları proletarya diktatörlüğü altında hesaba katacağımızın kanıtıdır. Elbette ki onları uyutan ve başlarına kahya kesilen reformistler olarak değil -hayır, asla değil-, fakat kadınları eşit haklara sahip kişiler olarak bizatihi ekonominin ve ideolojik üstyapının dönüştürülmesinde birlikte çalışmaya çağıran devrimciler olarak!”

“Daima genel proleter çıkarlarla bağlantı içinde...”

Lenin’e, kendisiyle aynı görüşü paylaştığımı temin ettim, ama bu görüşlere şüphesiz karşı çıkılacaktı. Açık olmayan ve korkak kafalar, bunu tehlikeli bir oportünizm diye reddedeceklerdi. Kadınlar için güncel taleplerimizin de yanlış anlaşılacağı ve yorumlanacağı inkar edilemezdi. Lenin hırçın bir şekilde, “Bakındı hele!” diye haykırdı. “Bu tehlike, söylediğimiz ve yaptığımız her bir şey için vardır. Bu tehlike korkusuyla, amaca uygun ve gerekli olanı yapmaktan kendimizi alıkoyacaksak, derhal Hintli sütun evliyalari haline gelelim. Kimildamayalım, sakın kimildamayalım, yoksa ilkelerimizin o yüce sütunundan aşağı yuvarlanıveririz! Bizim olayımızda mesele, salt ne istediğimiz değil, aynı zamanda nasıl da istediğimizdir. Bunu yeterince açıklıkla anlattığımı sanıyorum. Kadınlar için taleplerimizi, propagandacı bir edayla bir fetiş haline getirmedik, kendiliğinden anlaşılır bir şeydir. Hayır, varolan koşullara göre, kâh şu, kâh bu talepler için mücadele etmeliyiz. Elbette ki daima genel proleter çıkarlarla bağlantı içinde.

“Bu türden her mücadele, bizi saygıdeğer burjuva kliğiyle ve en az onun kadar saygıdeğer olan reformist uşaklarıyla karşı karşıya getirir. Bu ise reformistleri, ya bizim önderliğimizde birlikte savaşmaya -ki bunu istemezler- ya da ama kendi kendilerini teşhir etmeye zorlar. Yani, mücadele bizi onlardan ayırır ve komünist yüzümüzü gösterir. Bu mücadele bize, kendilerini erkeğin egemenliği, müteşebbisin gücü, tüm burjuva toplumu tarafından sömürülmüş, köleleştirilmiş ve ezilmiş hisseden kadınların güvenini kazandırır. Herkesin ihanet ettiği, terkettiği emekçi kadınlar, bizimle birlikte savaşmaları gerektiğini kavrarlar.

“Kadın talepleri için mücadelenin de, iktidarın ele geçirilmesi, proletarya diktatörlüğünün kurulması hedefiyle birleştirilmesi gerektiğine özel olarak yemin etmem ya da size yemin ettirmem mi gerekli? Bu bizim için bugün işin alfabesidir. Bu açıktır, çok açıktır! Ama bu bir tek talep üzerinden ısrar edersek, hatta bu talebi Eriha’nın borazanları gibi öttürsek bile, emekçi halkın geniş kadın kitleleri, kendilerinin devlet iktidarı uğrunda mücadelemize katılmaya karşı koyulmaz bir biçimde çekilmiş hissetmeyeceklerdir. Hayır, hayır! Talebimizi, emekçi kadınların acıları, ihtiyaçları ve arzularıyla birlikte kadın yığınlarının bilinçlerinde siyasi olarak birleştirmeliyiz. Proletarya diktatörlüğünün kendileri için ne anlama geldiğini bilmelidirler: Hem kanun önünde ve hem de pratikte, aile içinde, devlette, toplumda erkeklerle tam hak eşitliği; burjuvazinin iktidarının zorla engellenmesi.”

“Sovyet Rusya bunun ispatıdır”, diye araya girerek bağırdım. “Bu en büyük örneğimiz olacaktır.”

Emekçi kadınların bir kitle hareketini yaratma görevi

Lenin konuşmasını sürdürdü: “Sovyet Rusya, kadınlar için taleplerimizi yeni bir ışık altında gösteriyor. Proletarya diktatörlüğü altında kadın talepleri, artık proletarya ile burjuvazi arasında bir mücadele nesnesi değildir; gerçekleştirildiğinde, komünist düzenin yapı taşları olurlar. Bu, dışardaki kadınlara, proletaryanın iktidarı ele geçirmesinin tayin edici önemini gösteriyor. Aradaki fark kesin bir şekilde gösterilmelidir ki, kadın kitlelerini proletaryanın devrimci mücadelesine kazanabileseniz. Kadın kitlelerinin açık, ilkesel bir kavrayış ve sıkı örgütsel temelde gerçekleştirilmiş mobilizasyonu, Komünist Partilerin ve onların zaferlerinin canalcı bir sorunudur.

“Ama kendimizi kandırmayalım. Ulusal seksiyonlarımız hala bu konuda doğru bir anlayışa sahip değiller. Komünist önderlik altında emekçi kadınların bir kitle hareketini yaratma

görevi karşısında bekle gör tavrı içinde, uyusuk bir tavır içindedirler. Böyle bir kitle hareketini geliştirip yönetmenin, tüm parti faaliyetlerinin önemli bir parçası, evet genel parti çalışmasının yarısı olduğunu kavramıyorlar. Onların güçlü, azimkar bir komünist kadın hareketinin gerekliliği ve değerini arada bir kabul etmeleri, Partinin sürekli kaygısı ve çalışma yükümlülüğü olmaktan çok, lafta kalan platonik bir tavidir.

"Kadın kitleleri arasındaki ajtasyon ve propaganda çalışması, onların uyandırılması ve devrimcileştirilmesi, ikinci bir şey, yalnızca kadın yoldaşların işi sayılıyor. Yalnızca onlara, bu iş neden daha çabuk ve sağlıklı ilerlemiyor diye suçlama getiriliyor. Bu yanlıştır, temelli yanlıştır! Gerçek ayrılıkçılık ve Fransızların söylediği gibi, kadın hakları savunuculuğu à rebours; tersten kadın hakları savunuculuğudur! Ulusal seksiyonlarımızın yanlış düşüncesinin altında temelde ne yatıyor? Sovyet Rusya'dan söz etmiyorum. Son tahlilde, kadının ve yaptıklarının küçümsenmesinden başka hiçbir şey değil!

"Evet! Ne yazık ki, yoldaşlarımızın pek çoğu için de şu geçerli: 'Komünisti birazcık kazı, altından bir filisten çıkar'. Elbette onu duyarlı yerinde kazımak gerekir, kadın meselesiyle ilgili anlayışında. Kadınların tek ev ekonomisindeki o titiz, tekdüze, güç ve zaman tüketen ve yıpratıcı çalışmayla nasıl solduğunu, ruhlarının nasıl daraldığını ve bunaldığını, yüreklerinin uyuduğunu, iradelerinin zayıfladığını erkeklerin sessizce seyretmelerinden daha çarpıcı bir kanıtı var mı bunun? Burada elbette, çocuk bakımı da dahil olmak üzere bütün ev işlerini boğaz tokluğuna çalışan hizmetçilere yükleyen burjuva hanımlardan söz etmiyorum. Sözüm, kadınların pek büyük çoğunluğu, ve özellikle bütün gün fabrikalarda çalışıp geçimini çıkartan işçi karıları için de geçerlidir.

Eski efendi bakış açısını en ince köküne kadar kurutmalıyız

"Karı işi"nin ucundan tuttuklarında, kadının birçok güçlüklerini ve yorgunluklarını nasıl azaltabileceklerini, hatta tümüyle giderebileceklerini, erkeklerden -proleterlerden de- pek azı düşünebiliyor. Ama hayır, bu, erkeğin dinlenmesini ve rahatını talep eden "erkek hak ve onuru"na aykırıdır. Kadının ev yaşamı, binlerce değersiz ayrıntı içinde her gün kurban olmaktır. Erkeğin eski efendilik hakkı gizlice yaşayagidiyor. Kadın kölesi ise bunun öcünü -gene gizlice- nesnel olarak alıyor. Kadının geri kalmışlığı, erkeğin devrimci ülküleri için anlayışsızlığı, erkeğin savaşım isteğini ve savaşım azmini kırıyor. Göze batmadan, yavaş ama kesin bir şekilde kemiren ve aşındıran küçük haşerelere benziyorlar. İşçi yaşamını bilirim, üstelik salt kitaplardan da değil. Kadın kitleleri arasındaki komünist çalışmamız, onlar arasındaki siyasi çalışmamız, erkekler arasındaki eğitim çalışmasının büyük bir bölümünü içeriyor. Eski efendi bakış açısını en son, en ince köküne kadar kurutmalıyız -partide ve kitleler içinde.

Emekçi kadınlar arasında Parti faaliyeti yürüten, teorik ve pratik olarak temelli bir eğitimden geçmiş kadın ve erkek yoldaşlardan oluşan bir kurmanın ivedilikle oluşturulması gibi, bu da politik görevimizdir."

Kadını ev köleliğinden ve erkeğe her türlü bağımlılıktan kurtarmak

Sovyet Rusya'da bununla ilgili durumu sormam üzerine Lenin şu yanıtı verdi:

"Proletarya diktatörlüğünün hükümeti, elbette Komünist Partisi ve işçi sendikaları ile birlikte, erkeklerin ve kadınların geri kalmış kavrayışını altetmek için, eksi komünistçe olmayan psikolojiyi yere sermek için herşeyi yapıyor. Yasamada kadın ve erkeğin tam hak eşitliği kendiliğinden anlaşılır bir şeydir. Tüm alanlarda, samimi bir şekilde, hak eşitliğini sağlama çabası görülüyor. Kadınları toplumsal iktisada, yönetime, yasamaya ve hükümete katıyoruz. Mesleki ve toplumsal yeteneklerini geliştirmek için onların hepsine kurs ve enstitüler açıyoruz. Ortak mutfaklar, kamu aşevleri, yıkama ve onarma kuruluşları, kreşler, çocuk yuvaları ve çocuk yurtları, çeşitli eğitim kurumları kuruyoruz. Kısacası, tekil ev ekonomisinin iktisadi ve eğitsel görevlerini topluma devretmek şeklindeki programatik talebimizi ciddi bir şekilde ele alıyoruz. Böylece kadın, eski ev köleliğinden ve erkeğe her türlü bağımlılıktan kurtuluyor. Kadınlara, yetenek ve eğilimlerine göre, toplumda tam etkinlik olanağı sağlanıyor. Çocuklar, evdekinden daha elverişli eğitim koşullarına kavuşuyor. Kadın işçileri

koruma konusunda dünyadaki en ileri yasalara sahibiz, ve bunları örgütlü işçilerin vekilleri uyguluyor. Doğumevleri, ana ve bebek yurtları açıyoruz, anneler için danışmanlık merkezleri, bebek ve küçük çocukların bakımı için kurslar, ana ve bebek sağlığı ile ilgili sergiler vb. düzenliyoruz. Bakıcısı olmayan ve işsiz kadınların sıkıntılarını gidermek için en ciddi çabaları gösteriyoruz.

"Bunun, çalışan kadın kitlelerinin ihtiyaçlarıyla ölçüldüğünde, henüz pek fazla bir şey olmadığını, onların gerçek kurtuluşu için henüz herşeyi yapmış olmaktan çok uzak olduğunu biliyoruz. Bununla birlikte, çaracı-kapitalist Rusya'da olanla karşılaştırıldığında, muazzam bir ilerlemedir. Kapitalizmin henüz sınırsız egemen olduğu yerlerde olanla karşılaştırılınca bile çoktur. Doğru yönde, iyi bir başlangıçtır, ve bunu şaşmadan, bütün gücümüzle daha da geliştireceğiz; siz dışardakiler, buna inanabilirsiniz! Çünkü Sovyet devletinin varlığının her günüyle açıkça görülüyor ki, milyonlarca kadın olmaksızın ilerleyemeyiz.

"Nüfusun yüzde sekseninin köylü olduğu bir ülkede bunun ne demek olduğunu bir düşününüz. Küçük köylü ekonomisi, tekil ev ekonomisi demektir, kadının ona zincirlenmesi demektir. Bu bakımdan sizin işiniz çok daha iyi ve kolay olacaktır. Şu koşulla ki, sizin proleterleriniz de iktidarı ele geçirmek için, devrim için şeylerin tarihsel olgunluğunu nihayet bir kavrasınlar. Bununla birlikte, büyük güçlüklerle rağmen, umutsuzluğa kapılmıyoruz. Güçlerimiz güçlüklerle birlikte artıyor. Pratiğin gerekliliği bizi, kadın yığınlarının köleliğine son vermek için de yeni yollara itecek. Sovyet devletiyle işbirliği içinde, kooperatifçilik büyük işler başaracak. Elbette o eski devrimci coşkunlukları uçup gitmiş reformistlerin öğütledikleri gibi burjuva anlamda değil, komünist anlamda kooperatifçilik. Ortak faaliyet haline gelen ve onunla kaynaşan kişisel bir inisiyatif de kooperatifçilikle elele gitmelidir. Proletarya diktatörlüğü altında kendisini gerçekleştiren komünizmle, kadının kurtuluşu köyde de olacaktır. Sanayimizin ve tarımımızın elektrifikasyonunun bunun için en iyi şey olacağını umuyorum. Muhteşem bir eser bu! Uygulanmasındaki güçlükler de büyük, korkunç büyük. Muazzam yığın güçleri, onun başarılması, için özgürleştirilip eğitilmelidir. Milyonlarca kadının gücü buna katılmaktadır."

(...)

("Lenin'den Anılar"...,
Kadın Sorunu Üzerine, İnter Yayınları, s. 318-327)

Kadınlar Karl Marx'a ne borçludur? Clara Zetkin

14 Mart, Karl Marx'ın Londra'da ölümünün yirminci yıldönümüydü. Yaşamı, 40 yıl boyunca Karl Marx'ın yaşamıyla en içten biçimde çalışma ve mücadelede bağlı olan Engels, Marx öldüğünde, ortak bir dosta, New York'taki Sorge yoldaşa şöyle yazıyordu:

"İnsanlık bir kafa boyu kısaldı, bugün sahip olduğu en önemli kafaydı eksilen."

O bununla son derece isabetli bir değerlendirme yapıyordu.

Bu makale çerçevesinde, Karl Marx'ın bilim adamı ve devrimci savaşçı olarak proletaryaya ne verdiğini ve proletarya için ne anlam ifade ettiğini anlatmak, bizim görevimiz olamaz. Bunu yapmak, bugünlerde sosyalist basında onun ölçülemez derecede zengin, derin bilimsel ve pratik yaşam eserini, ve kendisini proletaryanın hizmetine sunan muazzam, mükemmel kişiliği hakkında yazılanları tekrarlamak olurdu. Bunun yerine biz, proleter kadın hareketinin, evet, genel olarak kadın hareketinin özellikle ona ne borçlu olduğunu kısaca değinmek istiyoruz.

Materyalist tarih anlayışı ve kadının kurtuluşu

Şüphesiz: Marx hiçbir zaman “başlı başına” ve bir “sorun olarak” kadın sorunuyla uğraşmamıştır. Buna rağmen o, yeri doldurulamaz bir şey, kadının tam hakka sahip olma mücadelesinde en önemli olan şeyi yapmıştır. Materyalist tarih anlayışıyla o bize kadın sorunu hakkında hazır reçeteler değil ama çok daha iyi bir şeyi, onu incelemek ve kavramak için doğru, emin yöntemi verdi. Kadın sorununu genel tarihsel gelişmenin akışı içinde, genel toplumsal bağıntılar ışığında onun tarihsel olarak koşullanmışlığını ve haklılığını açıkça kavramayı, onun yöneldiği hedefleri, ortaya çıkan sorunların çözümünün ancak hangi koşullar altında bulunabileceğini bilmeyi ancak materyalist tarih görüşü olanaklı kılmıştır.

Kadının aile ve toplumdaki yerinin sonsuza dek değişmez olduğu, bunların ahlak yasaları ya da tanrı buyrukları tarafından yaratıldığı şeklindeki eski batıl inanç paramparça yere serildi. Toplumun diğer kurumları ve varoluş biçimleri gibi, ailenin de sürekli bir oluşma ve geçip gitmeye tabi olduğu, ve onlar gibi, ekonomik ilişkiler ve bunlarca taşınan mülkiyet düzeni ile birlikte değiştiği açıkça ortaya çıktı. Ama üretim biçimini dönüştürerek ve onu iktisadi düzen ve mülkiyet düzeninin karşısına koyarak bu dönüşüme yolaçan ise iktisadi üretici güçlerin gelişmesidir. Devrimcileşmiş iktisadi ilişkiler ve bağıntılar temeli üzerinde insan düşüncesinin devrimcileşmesi, toplumsal üstyapının kurumlarını iktisadi temeldeki değişmelere bağlı olarak yeniden biçimlendirme çabası, mülkiyet biçimlerinde ve egemenlik ilişkilerinde kalıplaşmış olan şeyleri ortadan kaldırma çabası gerçekleşir. Bu çaba, sınıflar savaşımı aracıyla kendini kabul ettirir.

Engels’in aydınlatıcı incelemesi “Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni”ne yazdığı önsözünden, burada geliştirilmiş olan teorik düşüncelerin ve bakış açılarının büyük kısmının Marx’ın mirası olduğunu, arkadaşının bunları eşsiz sadakatle ve dahice bir mirasçı olarak işlediğini biliyoruz.

Bu eserden tek tek hipotez olarak ayıklanabilecek, evet ayıklanması gereken şeyler ne olursa olsun; bir bütün olarak bu esere bize, bugünkü aile ve evlilik biçiminin, iktisadi ilişkilerin ve mülkiyet ilişkilerinin etkisi altında tedricen gelişmiş olduğu çok karmaşık koşulları berrak bir şekilde teorik olarak kavrayışın parlak bir yığınının vermektedir. Ve bu kavrayış bize kadının geçmişteki konumunu doğru bir şekilde değerlendirmeyi yalnızca öğretmekle kalmaz, bilakis kadın cinsinin bugünkü toplumsal konumunu, özel hukuktaki ve devlet hukukundaki yerini anlamak için de sağlam bir köprü oluşturur.

Kadının kurtuluşunun tarihsel önkoşulları

Bugünkü toplumsal düzende, bu durumu ve hukuki yeri temelden devrimden geçirecek ve kadının hak eşitliğini sağlayacak karşı konulmaz, durdurulamaz tarihsel güçlerin işbaşında olduğu, “Kapital”den ikna edici bir güçle çıkmaktadır. Marx burada klasiklere yaraşır bir ustalıkla, kapitalist üretiminin gelişmesini ve özünü en ince dallarına, en karışık aşamalarına değin tahlilci bir biçimde ele alarak ve onun kendine özgü hareket yasasını artı-değer yasasında keşfederek, -özellikle kadın ve çocukların çalışmasını ele alan açıklamalarında- kapitalizmin kadının eski ev ekonomisi faaliyetinin temelini yıktığını, böylece eskiden kalma aile biçimini çözdüğünü, kadını aile dışında ekonomik olarak bağımsızlaştırdığını ve böylece onun eş, anne ve vatandaş olarak hak eşitliği için sağlam zemini inşa ettiğini ikna edici bir biçimde kanıtlamıştır. Ama Marx’ın eserlerinden şu da açık bir şekilde anlaşılmaktadır: sosyalist toplum düzeni ile kadın sorununun tam çözümü için vazgeçilmez toplumsal ön koşulları yaratabilecek olan ve yaratmak zorunda olan tek devrimci sınıf proletaryadır. Burjuva kadın hakları savunuculuğunun, proleter kadınların toplumsal kurtuluşunu ne mücadele ile elde etme isteğinde ve ne de bu yetenekte olmadığını bir yana bırakırsak, onun, kapitalist toplum düzeni içinde, cinsiyetlerin toplumsal ve hukuksal eşitliği zemini üzerinde yeşermek zorunda olan yeni zorlu çelişkileri çözmekte de aciz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çelişkiler ancak, insanın insan tarafından sömürülmesi ile birlikte bununla

koşullu olan çelişkiler de aşıldığında ortadan kalkacaktır.

"Komünist Manifesto"da ve "Kapital"de kadın ve aile sorunu

"Kapital"ın bilimsel araştırma içinde ailenin dağılması ve bunun nedenleri hakkında öğrettiklerini, Marx ve Engels'in ortak eseri olan "Komünist Manifesto", müthiş bir güce sahip olan şu cümlelerle özetlemektedir:

"Kol emeği ile yapılan işlerde becerinin ve gücün gerekliliği ne kadar azalırsa, başka bir deyişle modern sanayi ne kadar gelişirse, erkek emeğinin yerini o ölçüde kadın emeği alır. Yaş ve cinsiyet farklılıklarının işçi sınıfı için hiçbir ayırt edici toplumsal geçerliliği kalmamıştır artık. Artık yalnızca, yaş ve cinsiyetlerine göre farklı masraflara yol açan iş araçları vardır...

Burjuvazi, aile ilişkilerinin dokunaklı-duygusal örtüsünü çekip almış ve onu katıksız bir para ilişkisine dönüştürmüştür...

Eski toplumun yaşam koşulları, artık proletaryanın yaşam koşulları içinde yok edilmişlerdir. Proleter mülksüzdür; onun kadın ve çocuklarla olan ilişkisinin burjuva aile ilişkisi ile hiçbir ortak yanı yoktur...

Bugünkü aile, burjuva ailesi hangi temele dayanıyor? Sermayeye, özel kazanca dayanıyor. Bu aile, tam olarak gelişmiş biçimiyle, yalnızca burjuvazi için vardır; ama bu durum, proleterler arasında ailenin neredeyse hiç bulunmamasıyla ve açık fuhuşla tamamlanıyor...

Büyük sanayiın etkisiyle proleterler için bütün aile bağları kopup parçalandıkça, proleterlerin çocukları basit birer ticaret metası ve iş aracına dönüştükçe, burjuvazinin yapmacık bir edayla aile ve eğitimden, anababa ile çocuk arasındaki kutsal ilişkiden dem vurması bir kat daha iğrençleşiyor."

Marx, tarihsel gelişmenin yalnızca yıkmakla kalmadığına gözlerimizi açmakla yetinmiyor, aynı zamanda onun yeniyi, daha iyiyi, daha mükemmeli inşa ettiğine dair zafer dolu bir inançla da bizi dolduruyor.

"Kapitalist sistem içinde eski aile yapısının çözülmesi", diye okuyoruz "Kapital"de, "şimdi ne kadar korkunç ve iğrenç görünürse görünsün, buna rağmen büyük sanayi kadınlara, her iki cinsiyetten genç kişilere ve çocuklara ev ekonomisi alanının öte yanında toplumsal olarak örgütlenmiş üretim süreçleri içinde verdiği tayin edici rolle, ailenin ve cinsiyetler arasındaki ilişkinin daha yüksek bir biçimi için yeni ekonomik temeli yaratır."

Marx ve Engels "Komünist Manifesto"da gururla ve üstün bir alayla, bu gelecek ideale ilişkin kirli suçlamaların karşısına, bugün varolan durumun acımasız karakterizasyonunu koyarlar:

"Burjuva, karısını basit bir üretim aracı olarak görür. Üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyunca da, pek doğal olarak, herşeyin ortak olmasının kadınların da ortak olmasına yol açacağından başka sonuca varamaz.

Gerçek amacın, kadınların basit birer üretim aracı olmaktan çıkarılması olduğu, aklının ucundan bile geçmez burjuvanın.

Doğrusu, burjuvalarımızın, komünistler tarafından açıkça ve resmen kurumlaştırılacağını ileri sürdükleri, kadınların ortaklaşa kullanılması karşısında duydukları erdemli öfkeden daha gülünç bir şey olamaz. Komünistlerin kadınların ortaklaşa kullanılmasını getirmelerine gerek yoktur ki; çok eski zamanlardan beri varolan bir şeydir bu.

Burjuvalarımız, bırakalım genelev fahişelerini, yanlarında çalışan proleterlerin karılarına ve kızlarına keyiflerince el atmakla da yetinmez, birbirlerinin karılarını ayartmaktan sonsuz bir zevk alırlar.

Burjuva evliliği, gerçekte, evli kadınlarda ortaklıktır. Bu yüzden de komünistler, olsa olsa, kadınların ortaklaşa kullanılmasını ikiyüzlülükle gizlenen bir şey olmaktan çıkarıp açıkça meşrulaştırılmış bir şey haline getirmek istemekle suçlanabilirler. Nerede kaldı ki, bugünkü üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, kadınların bu sistemden kaynaklanan ortaklaşa kullanılmasının, yani açık ve gizli fuhuşun da ortadan kalkacağı açıktır.”

Proleter ve burjuva kadın hareketi arasındaki uçurum

Ne var ki, kadın hareketinin Marx’a borçlu olduğu şey, onun, kendisinden başka hiç kimsenin yapmadığı gibi, kadın cinsini toplumsal kölelikten özgürlüğe, sakatlanarak körelmekten uyumlu, güçlü insanlığa yükselten acılı gelişmenin yolunu aydınlatmış olmasından ibaret değildir. Bugünkü toplumdaki sınıf çelişkilerinin ve onların köklerinin derinlemesine, basiretli bir tahlilini yaparak, o, çeşitli sınıflardan kadınları birbirinden ayıran aşılmaz çıkar karşıtlığını da ortaya çıkarmıştır. Burjuva bayanları ile proleter kadınları sözümona birleştirici bir bağla kuşatan büyük bir “kızkardeşlik” “gönüldaşlığı”, materyalist tarih anlayışının havası içinde, tıpkı parlak sabun köpükleri gibi sönüp gitmiştir. Marx, proleter ve burjuva kadın hareketi arasındaki bağı kesip atan kılıcı dökmüş ve onu kullanmayı öğretmiştir; ama o aynı zamanda, birincisini [proleter kadın hareketini-ÇN] kopmaz biçimde sosyalist işçi hareketiyle birleştiren, proletaryanın devrimci sınıf mücadelesine bağlayan anlayış zincirini de yaratmıştır. Böylece o, mücadelemize, hedef açıklığını ve büyüklüğünü, üstünlüğünü kazandırmıştır.

Güncel sorunlar ve istemlerin temel hedefe bağlanması

“Kapital”, kadın emeği sorununa, işçi kadınların durumuna, işçilerin yasal olarak korunmasının gerekçelendirilmesine vb. ilişkin olarak paha biçilmez zenginlikte olgular, bilgiler ve yol gösterici fikirlerle doludur. O, hem güncel talepler hem de yüce sosyalist gelecek hedefi uğruna mücadelemizde bizim için bitip tükenmez bir fikirsel donanım hazinesidir. Marx bizi, tam da proleter kadınların savaşıma yeteneğini arttırmak için yakıcı bir gereklilik olan küçük, çoğu halde verimsiz günlük çalışmaya layık olduğu değeri verme yönünde eğitmektedir. Ama o bizi aynı zamanda siyasi iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi uğrunda büyük devrimci kavgayı sağlam, ileri görüşlü bir biçimde değerlendirecek şekilde de ilerletmektedir, ki bu kavga olmaksızın sosyalist toplum ve kadın cinsiyetinin kurtuluşu parlak rüyalar olarak kalır. O bizi öncelikle, günlük çalışmaya değer ve önem veren şeyin, yalnızca o yüce hedef olduğu inancıyla doldurmaktadır. Böylece o bizi, tek tek olguların, görevlerin ve başarıların kalabalığı arasında hareketimizin özünün büyük temel bilgisini gözden yitirme ve güçleri kemiren günlük çabalar içinde, şafağın ışıldadığı geniş tarihsel ufku kaybetme tehlikesinden korumaktadır. O, devrimci düşüncenin ustası olduğu kadar, onun meydan savaşlarına katılmak proleter kadın hareketi için görev ve onur, mutluluk ve şeref olan devrimci mücadelenin de önderi olarak kalmaktadır.

Mart 1903

(Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar,

İnter Yayınları, 3. baskı, s.147-154)

SOL PLATFORM

DOĞRUDAN DEMOKRATİK TARTIŞMA VE PAYLAŞIM PLATFORMU

